

Лекція 2. Законодавство України у сфері стандартизації. Національна система стандартизації

План:

1. Формування національної системи стандартизації в Україні.
2. Законодавча та нормативно-правова база національної системи стандартизації.
3. Об'єкти, мета та принципи державної політики у сфері стандартизації.
4. Організаційна структура та повноваження органів національної системи стандартизації.

1. Формування національної системи стандартизації в Україні

В Україні як союзній республіці, не було державного органу виконавчої влади у сфері стандартизації.

У січні 1966 р. було створено Українську республіканську лабораторію державного нагляду за стандартами і вимірною технікою. У грудні 1970 р. на базі цієї лабораторії створено Український республіканський центр стандартизації та метрології (УкрЦСМ), функціями якого було здійснювати державного нагляду і перевірку засобів вимірною технікою. А рівно через рік (грудень 1971 р.) організовано Українське республіканське управління Держстандарту СРСР. Функції цього управління зводились до реєстрації республіканських стандартів на деякі види продукції. Ця служба не визначала державної політики в галузі стандартизації. І це, на жаль, у державі з високим рівнем промислового та сільськогосподарського виробництва.

І тільки через 20 років у травні 1991 р. було створено Державний комітет УРСР по стандартизації, метрології та якості продукції.

З набуттям України статусу незалежної держави Декретом Кабінету Міністрів України від 08.04.1992 р. було створено Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт України), як національний орган зі стандартизації, що поклало початок розвитку національної системи стандартизації в Україні.

Національна система стандартизації започаткована в 1993 р. розробленням та затвердженням Концепції стандартизації, в якій визначено завдання та напрямки її розвитку в Україні. Створені правові засади стандартизації, основою яких став прийнятий Урядом України в 1993 році Декрет «Про стандартизацію і сертифікацію». Яким було визначено організаційну структуру стандартизації, порядок розроблення, затвердження, використання НД, організацію робіт із стандартизації тощо. Розроблені та затверджені основоположні стандарти та настановчі документи Державної системи стандартизації, якими було встановлено основні принципи

управління, форми та загальні організаційно-методичні правила виконання робіт з стандартизації.

Прискорений розвиток національної системи стандартизації, метрології та сертифікації розпочався з 1993 року, коли Україна стала повноправним членом Міжнародної організації стандартизації (ISO) та Міжнародної електротехнічної комісії (IEC), членом-кореспондентом Міжнародної організації законодавчої метрології (OIML), а з 2005 року набула статусу партнерського органу зі стандартизації Європейського комітету зі стандартизації (CEN) та членства в Міжнародній інформаційній мережі ISONET.

Діяльність Центрального органу виконавчої влади з питань стандартизації України, як національного органу із стандартизації, спрямована на створення національної системи стандартизації відповідно до існуючої світової практики, тобто створення мережі технічних комітетів стандартизації (ТК) у провідних галузях науки, техніки, економіки України.

В Україні на даний час створено і функціонують 168 ТК стандартизації, за безпосередньої участі яких розробляються національні стандарти України, в основному гармонізовані з міжнародними та регіональними стандартами.

Організовано публікацію офіційних та інформаційних періодичних видань.

Створено Головний інформаційний фонд нормативних документів, в якому зберігаються біля 150 тисяч нормативних документів: національні стандарти України, міжнародні, європейські, міждержавні стандарти, національні стандарти розвинутих країн світу та країн-головних торгових партнерів України, впроваджено інформаційне обслуговування абонентів (державних, урядових органів, ТК тощо).

У ході адміністративної реформи низкою указів Президента України (від 09.12.2010 № 1085/2010, від 06.04.2011 № 370/2011 та від 31.05.2011 № 634/2011) функції уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері технічного регулювання покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (департамент технічного регулювання).

Згідно з Положенням про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 13.01.2016 № 4), Мінекономрозвитку, зокрема, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності.

Прийнято Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII “Про стандартизацію” (нова редакція), яким передбачено створення національного органу стандартизації, який не є органом державної влади; скасування обов'язковості застосування стандартів та інших нормативних документів у сфері стандартизації; відміна реєстрації технічних умов; зняття необхідності відомчих погоджень проектів національних стандартів та усунення нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних з розробкою стандартів і технічних умов підприємств, установ і організацій. Закон набрав чинності 3 січня 2015 року.

Реалізація Закону дозволить забезпечити:

- удосконалення правових та організаційних засад національної стандартизації;
- створення нової національної системи стандартизації, яка відповідає сучасними вимогам та тенденціям і забезпечить єдину державну політику у зазначеній сфері, спрямовану на нормативне забезпечення найважливіших державних завдань;
- приведення національної системи стандартизації у відповідність з європейською моделлю;
- створення організаційних форм діяльності у сфері стандартизації, що відповідатимуть міжнародній та європейській практиці;
- дотримання основоположних принципів стандартизації.

2. Законодавча та нормативно-правова база національної стандартизації

Діяльність в рамках національної системи стандартизації України регламентується наступними основними документами:

- ✓ Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10 травня 1993 р., № 46-93;
- ✓ Законом України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р., № 124-VIII;
- ✓ Законом України «Про стандартизацію» від 15 травня 2014 р., № 1315-VII;
- ✓ Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР» від 03 січня 2002 р., № 2;
- ✓ Угодою про проведення узгодженої політики у сфері стандартизації, метрології і сертифікації», підписаною главами урядів країн СНД 13 березня 1992 р. А також чинних міжнародних договорів України та нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері стандартизації.

До згаданих вище законів та Декрету КМУ за період їх чинності було прийнято ряд змін та доповнень. Короткий зміст основних положень цих документів з урахуванням змін і доповнень станом на 01.01.2015 р. приведено далі. Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» було створено державну систему стандартизації, визначено правові та економічні основи системи, організаційну структуру та функції її органів. Встановлено категорії НД, (ДСТУ, ГСТУ, СТТУ, СТП та ТУУ) стандарти розроблені за цими категоріями є чинними до теперішнього часу.

Декретом встановлено перелік об'єктів, на які розробляються державні стандарти (ДСТУ), а також встановлено, які вимоги в стандартах мають бути обов'язковими і підлягають обов'язковому дотриманню, а які можуть бути рекомендовані і у яких випадках рекомендовані вимоги підлягають обов'язковому виконанню.

Встановлено також об'єкти, на які розробляються галузеві стандарти (ГСТУ), стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок (СТТУ), а також технічні умови України (ТУУ) та стандарти підприємств (СТП), визначено майнова частина прав на ці категорії у НД.

З метою наближення принципів національної системи стандартизації до міжнародного досвіду прийнято Закон України «Про стандартизацію», від 17.05.2001 р. № 2408-VII, яким були внесені зміни до вищезгаданого декрету КМУ. З прийняттям ЗУ «Про стандарти, технічні регламенти та процедури з оцінки відповідності» від 01.12.2005 р. № 3161-IV, та інших законів також вносили зміни до ЗУ «Про стандартизацію» від 17.05.2001 р. № 2408-VII. А 5 червня 2014 р. за № 1315- VII прийнято Закон України «Про стандартизацію».

За новою редакцією, в нині чинному варіанті цього закону встановлено:

- об'єкт стандартизації, мету та основні принципи державної політики у сфері стандартизації;
- суб'єкти стандартизації, їх функції, та повноваження;
- порядок застосування національних стандартів, кодексів усталеної практики та змін до них; та знак відповідності продукції національним стандартам;
- право власності на національні стандарти, та кодекси усталеної практики та порядок використання коштів одержаних від їх реалізації;
- порядок видання та розповсюдження стандартів;
- джерела фінансування робіт із стандартизації.

15 січня 2015 р. прийнято Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Цей закон визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності. У цьому законі:

- приведено визначення термінів, що застосовуються у цій сфері діяльності;
- суб'єкти у сфері технічного регулювання їх повноваження;
- цілі, принципи розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів;
- зміст, форма та структура технічних регламентів;
- надання інформації щодо прийнятих технічних регламентів;
- про органи з оцінки відповідності та процедура їх призначення;
- контроль і відповідальність за додержанням законодавства про технічні регламенти та оцінку відповідності.

Згідно цього закону технічні регламенти розробляють на продукцію, яка може бути небезпечною для здоров'я людей, тварин, рослин, майна громадян і підлягає обов'язковому підтвердженню відповідності (оцінці відповідності, сертифікації).

З утворенням незалежних держав після розпаду Радянського Союзу виникла необхідність нового підходу в розвитку стандартизації.

З цією метою глави урядів держав-учасниць СНД 13.03.1992 р. у Москві підписали «Угоду про проведення погодженої політики у сфері стандартизації, метрології та сертифікації». З підписанням цієї угоди з'явилась міждержавна стандартизація, що використовується незалежними державами, об'єкти стандартизації якої мають міждержавний інтерес.

Прийняття Угоди дозволило продовжити чинність розроблених в рамках колишнього СРСР стандартів (ГОСТ), яким надано статус міждержавних стандартів.

Для проведення узгодженої політики у цих сферах і розроблення стандартів створена Міждержавна рада стандартизації, метрології і сертифікації (МДР). МДР є міжурядовим органом СНД з формування і проведення погоджувальної політики у сфері стандартизації, метрології та сертифікації.

Стандарти, які розробляють після 1992 р. мають статус міждержавних і позначення «ГОСТ».

Крім законодавчих актів у сфері стандартизації чинними є також ряд керівних нормативних документів (КНД) та Рекомендацій (Р) щодо порядку здійснення державного нагляду за додержанням стандартів, норм і правил та якості продукції, щодо здійснення особливого режиму держнагляду, порядку здійснення державного нагляду за якістю експортної продукції, державного нагляду на стадії розроблення документів на продукцію тощо.

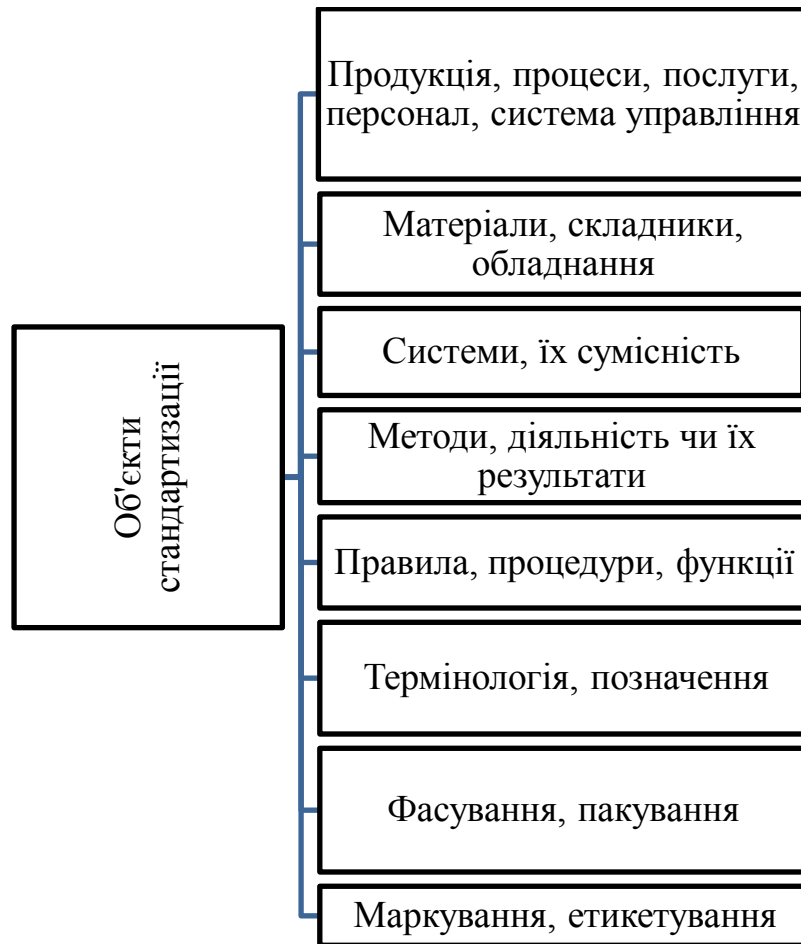
Чинними є також КНД на порядок розроблення та затвердження оптових цін на стандарти, щодо укладання договорів на розроблення стандартів, щодо машинно-орієнтовних форм опису стандартів, щодо правил побудови та назв об'єктів у класифікаторах техніко-економічної та соціальної сферах.

У національній системі чинними є цілий ряд основоположних стандартів (ДСТУ 1.0 ...1.13), якими встановлені основні положення стандартизації, терміни та визначення основних понять в стандартизації та суміжних сферах діяльності, вимоги щодо планування розроблення, побудови, викладання, оформлення, вимоги до змісту НД, проведення експертизи та державної реєстрації НД, щодо правил прийняття та застосування міжнародних та регіональних стандартів тощо.

Основні вимоги цих законодавчих та нормативно-правових документів будуть приведені далі у відповідних розділах.

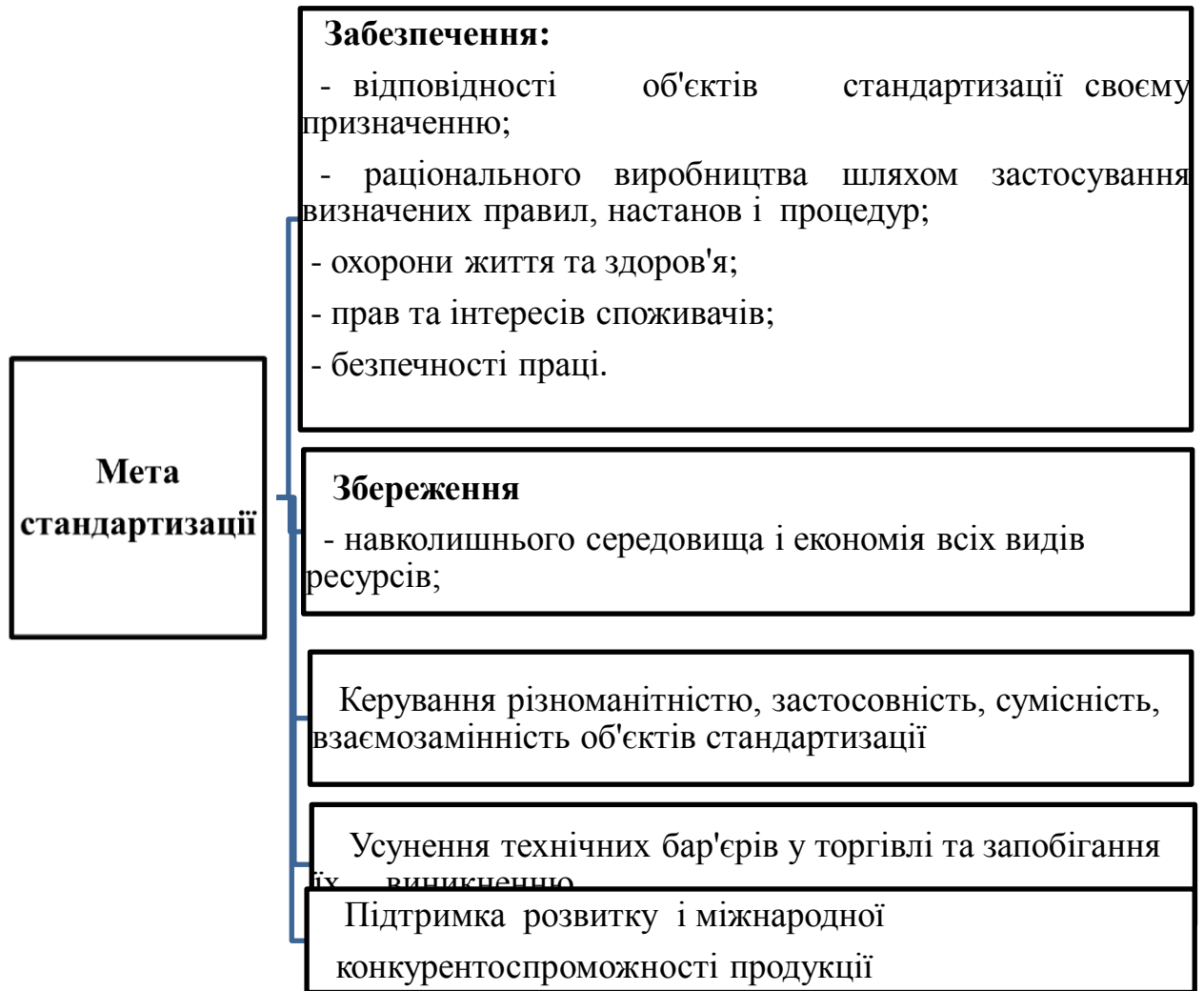
3. Об'єкти, мета та принципи державної політики у сфері стандартизації

Об'єкти стандартизації згідно Закону України «Про стандартизацію» (2014 р.) приведено на рис. 2.1.

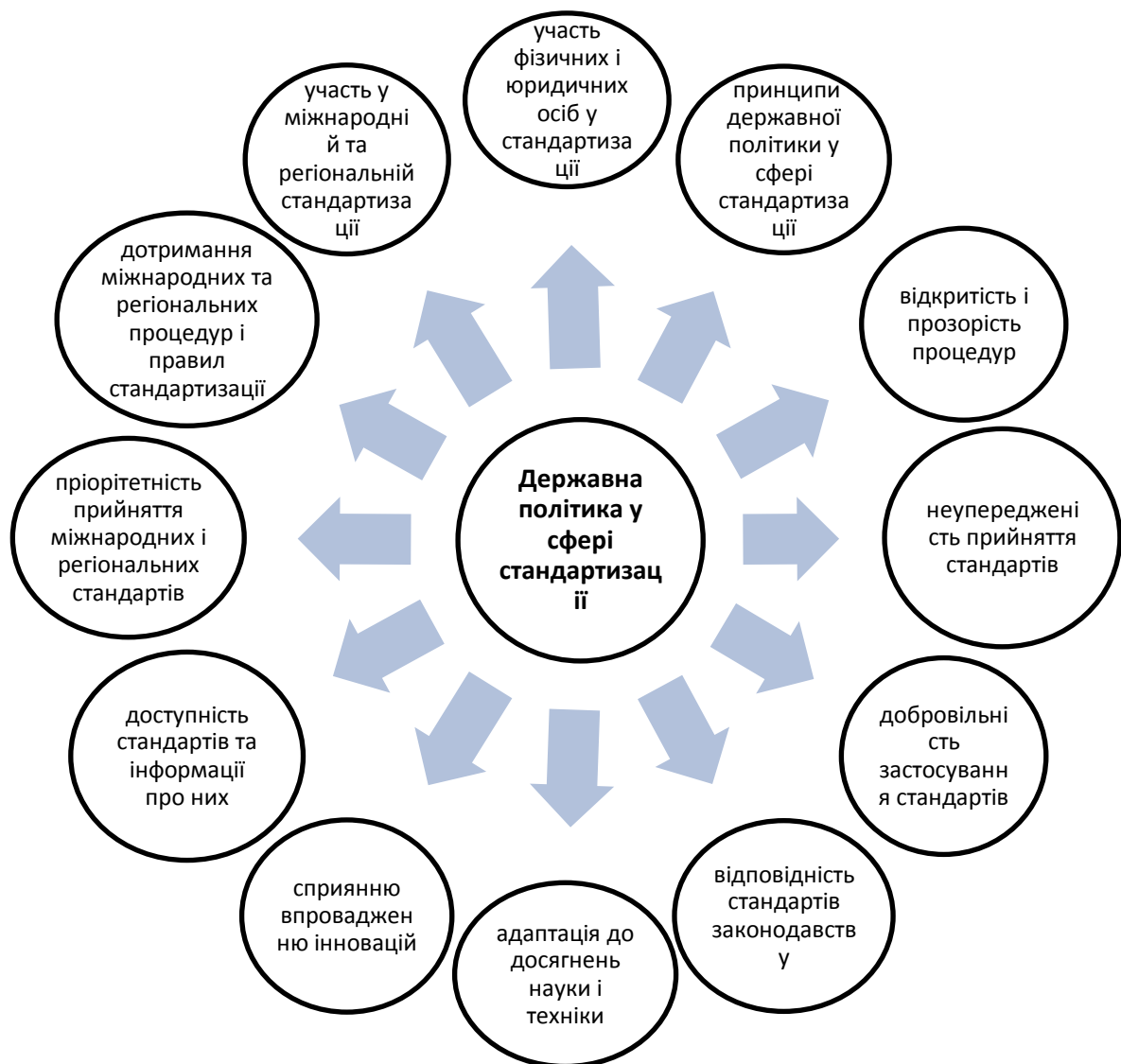
Рис. 2.1 Об'єкти стандартизації

Метою стандартизації в Україні є (рис. 2.2):

Рис. 2.2 Мета стандартизації

Державна політика у сфері стандартизації базується на таких принципах: (рис.2.3)

Рис. 2.3 Принципи державної політики у сфері стандартизації

Організаційна структура стандартизації та повноваження суб'єктів

Згідно ЗУ «Про стандартизацію» організаційну структуру національної стандартизації можна представити у вигляді схеми (рис 2.4):

Рис.2.4 – Схема організаційної структури національної стандартизації

Повноваження ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації та ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері стандартизації показано на рис. 2.5 і 2.6.

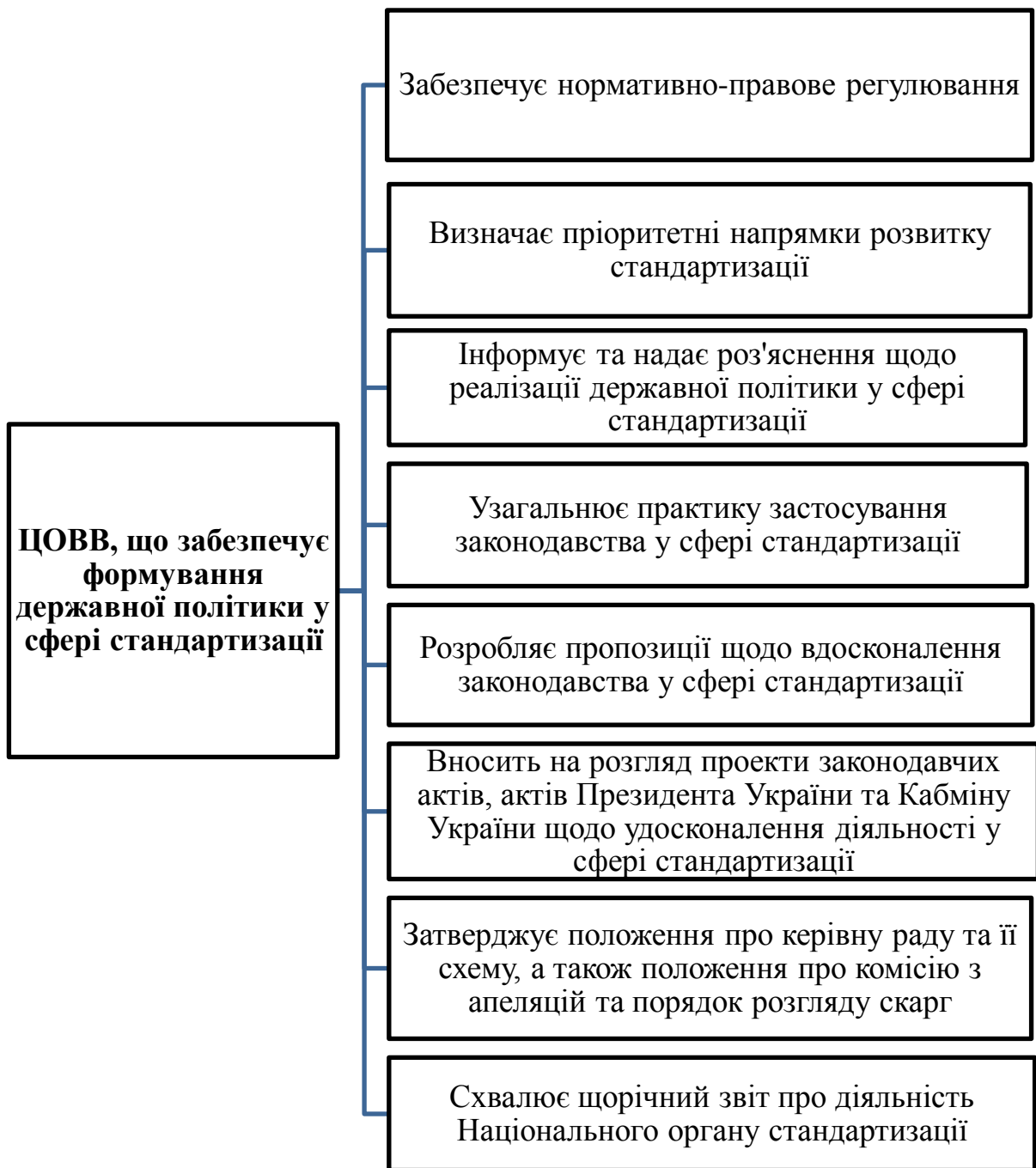
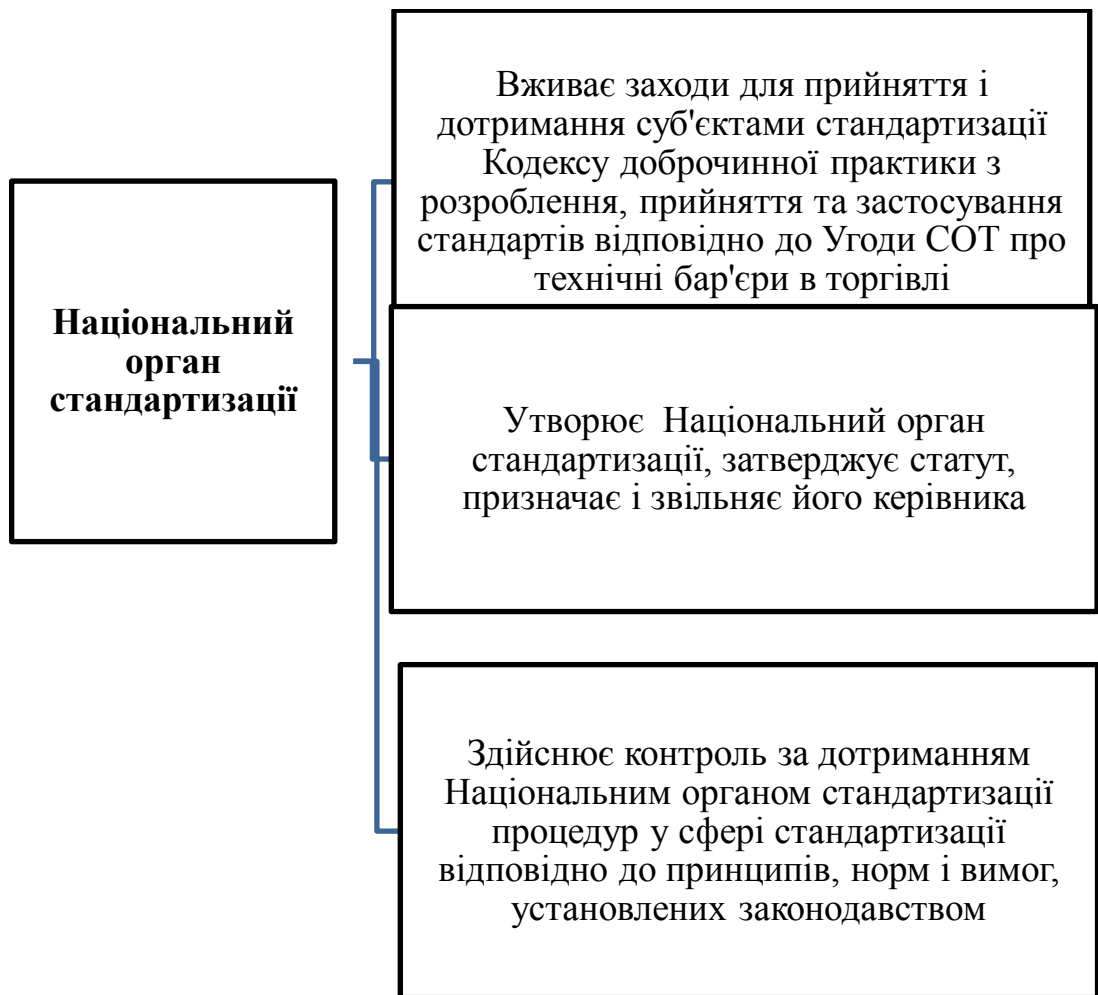

Рис. 2.5 Повноваження ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації

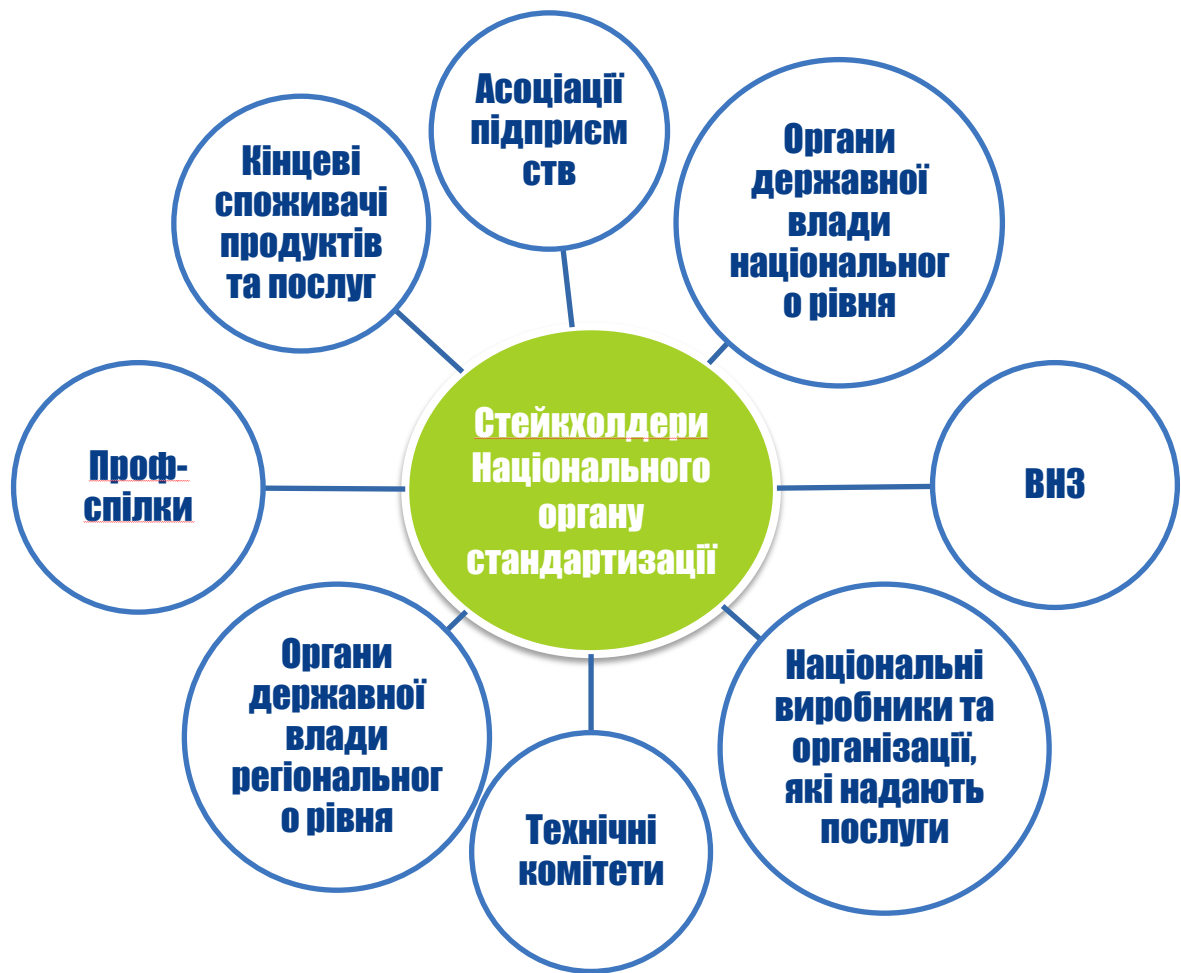
Рис. 2.6. Повноваження Центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації:

Керівна рада є дорадчо-наглядним органом Національного органу стандартизації та формується з представників:

- ✓ ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації, інших ЦОВВ та державних органів;
- ✓ наукових установ, навчальних закладів, науково-технічних та інженерних товариств і спілок;
- ✓ громадських об'єднань суб'єктів господарювання;
- ✓ громадських об'єднань споживачів;
- ✓ інших громадських об'єднань та професійних спілок.

Основні стейкхолдери, які залучені до співпраці з НОС:

Зацікавлені сторони, зацікавлені особи, стейкхолдери (англ. Stakeholders) — фізичні і юридичні особи, які мають легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність[1]. Іноді їх називають групами інтересів або групами впливу.

Технічні комітети стандартизації

Положення про технічні комітети (ТК) стандартизації затверджує Національний орган стандартизації.

ТК стандартизації формуються з урахуванням принципу представництва всіх заінтересованих сторін. До роботи в ТК залучаються на добровільних засадах уповноважені представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та їх об'єднань, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), товариств (спілок) споживачів, відповідних громадських організацій, науковців і фахівців.

Членство в ТК є добровільним. ТК стандартизації не мають статусу юридичної особи.

Повноваження ТК стандартизації показано на рис. 2.9.

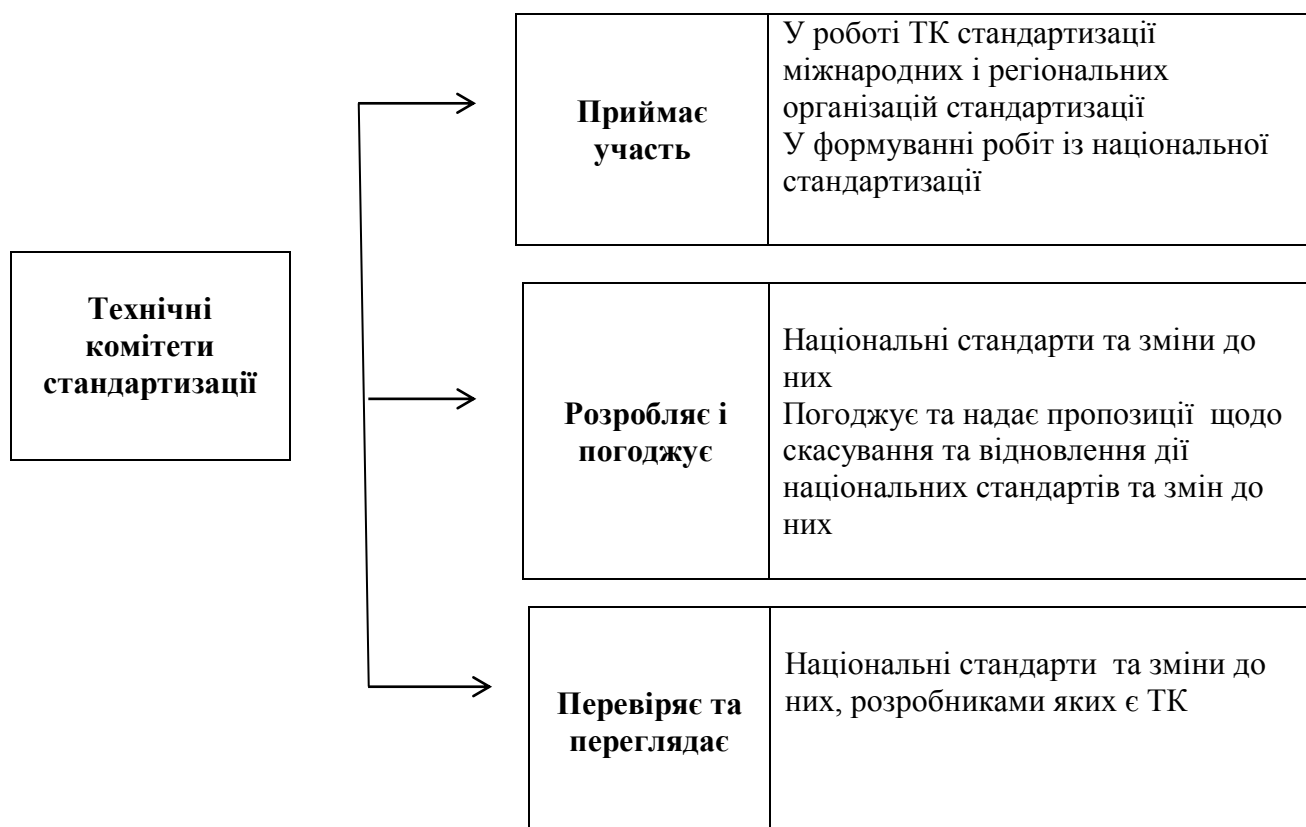
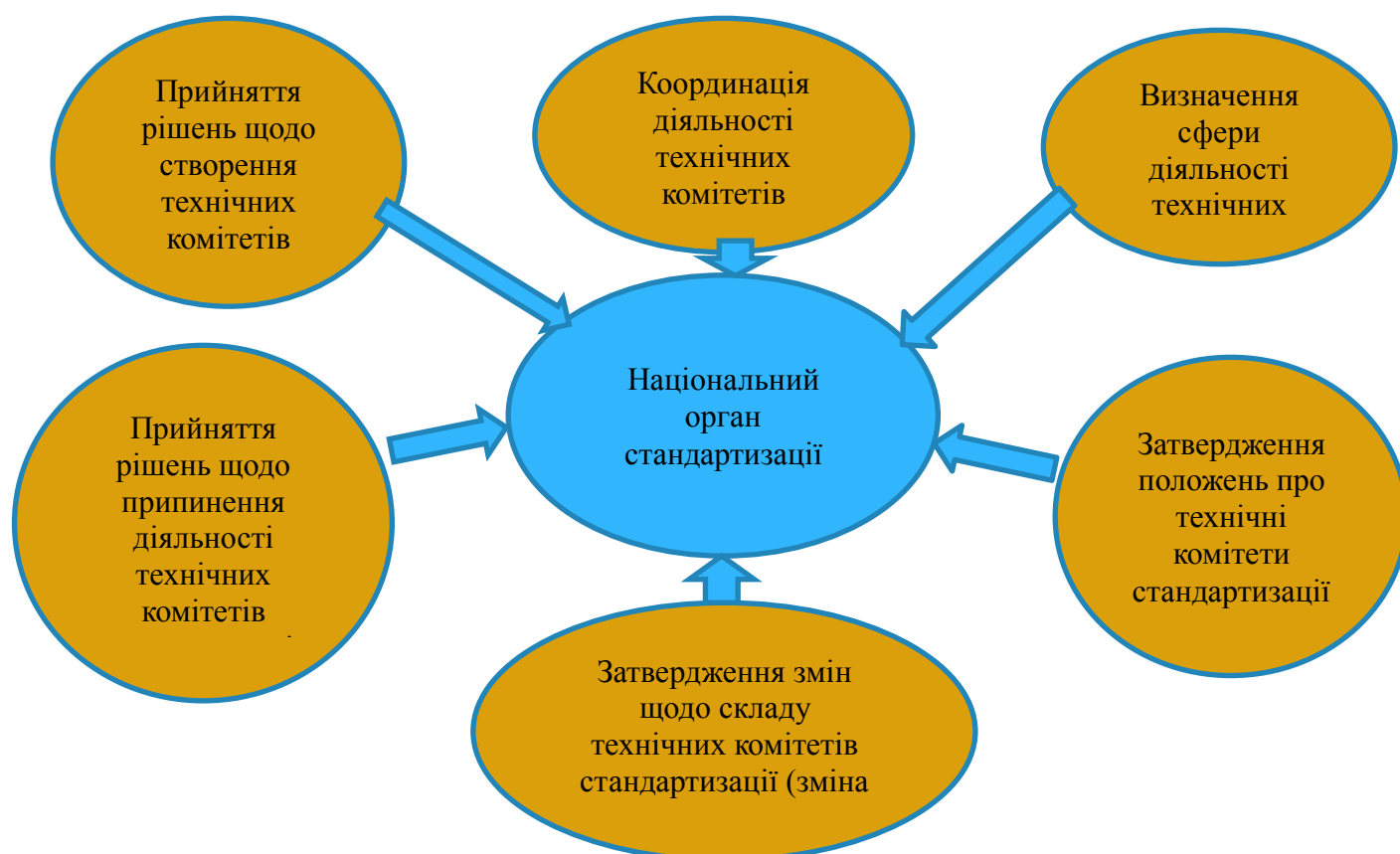

Рис. 2.9. Повноваження ТК стандартизації

Взаємодія з Технічними комітетами стандартизації

Організаційне забезпечення діяльності ТК здійснюють їх секретаріати. Функції секретаріату покладаються національним органом стандартизації на організацію, що є юридичною особою – резидентом України та офіційно заявить про намір виконувати функції секретаріату.

Підприємства, установи та організації, що здійснюють стандартизацію

Підприємства, установи та організації мають право у відповідних сферах діяльності та з урахуванням своїх господарських та професійних інтересів організовувати і виконувати роботи із стандартизації (рис. 2.10)

Рис. 2.10 Права інших суб'єктів стандартизації

Стандарти та ТУ, прийняті цими суб'єктами, застосовуються на добровільній основі. Право власності на розроблені нормативні документи, і видані ними каталоги належать відповідним підприємствам, установам та організаціям.

Комісія з апеляцій

Для вирішення спірних питань щодо порушення процедури у сфері стандартизації, створена комісія з апеляцій. Будь-яка заінтересована сторона

або ТК стандартизації має право звертатись до комісії з апеляцій шляхом подання апеляції, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю національного органу стандартизації були порушені процедури у сфері стандартизації.

У разі, якщо комісія з апеляцій приймає рішення про підтримання апеляцій, то цим же рішенням зобов'язує Національний орган стандартизації усунути виявлені порушення.

Предметом апеляції не може бути зміст національного стандарту чи його проекту.

До складу комісії з апеляції не можуть входити працівники Національного органу стандартизації.

Комісія з апеляції не має статусу юридичної особи. Рішення комісії з апеляції може бути оскаржене у судовому порядку.

Комісія з апеляції подає на розгляд керівної ради щорічний звіт про свою діяльність.

Положення про комісію з апеляції, її склад та порядок розгляду апеляцій затверджує ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації.

Рекомендована література.

1. Закон України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р. № 1315-VII
2. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.03.93 р., № 46-93 (із змінами станом на 30.04.2011, підстава 3176-17).
3. Національна стандартизація: ДСТУ 1.0:2003; ДСТУ 1.1 Національна:2001; ДСТУ 1.2:2003; ДСТУ 1.5:2003; ДСТУ 1.7:2001; ДСТУ 1.13:2001; ДСТУ ISO/IEC Guide 59:2000. – К.:Держспоживстандарт України. – 2003. – 200 с. (із змінами).